

Vår barndoms Gustavsberg Människor & Miljöer i brukssamhället

Gustavsbergs porslinsfabrik 175 år

Vår barndoms Gustavsberg

I takt med stigande ålder har jag känt behovet att berätta om min uppväxttid i Gustavsberg. Jag misstänkte att behovet delades av fler gustavsbergare och bad några stycken att skriva och berätta. Det gjorde dom gärna.

Deras berättelser ger liv åt fotoutställningen
"Människor och Miljöer i bruksamhället" på Porslinsmuseum.

Ingvar Pettersson, Åke Malm, Harry Svahn, Conny Rolf, Lasse Bengtsson, YYBritt Pettersson och Birgit Karlsson, Karl Erik Blomberg, Lennart Andersson, Gösta Ekroth, Gunnar Norberg, Brita Ericsson och Margareta Ekroth och Göran Lundgren berättar om sin uppväxt i bruksamhället Gustavsberg. Samtliga är födda på 1930-talet.

Gustavsbergs Porslinsmuseum hösten 2000

Inger Nordgren

Åke Malm född 1930

Min mormor och morfar Sofia och August Malm kom till Gustavsberg från Adelsö. Första tiden bodde de i Mariagatan. När de första Tallåshusen var färdiga fick morfar och hans familj välja bland 4 hus som var färdigbyggda 1912. Familjer med många barn hade förtur till husen i Tallåsen. Morfar arbetade dels på fabriken och dels som sadelmakare inom lantbruket. När min mamma Svea och morbror Nils var 13 år började de arbeta på fabriken.

Nils var konstgjutare åt Kåge på senare år. Mina syskon Rune och Marianne och jag är födda i Tallåsen 18. Marianne bor fortfarande kvar där. Mina lek- och ungdomskamrater var; Ulla och Erland Andersson, Henry Friberg, Evert Karlsson, Hans Eriksson, Kalle och Stig Eriksson. Lite högre upp på gatan bodde Ola Axelsson, Lennart och Lasse Pettersson, Gösta och Allan Andersson. På ängen nedanför "vårt hus" gick lantbrukets kor och betade. Vid rallbanan fanns hästarna. Där var vi grabbar och red. På en äng bredvid gamla ålderdomshemmet spelade vi fotboll. Den enda skola som fanns i Gustavsberg då var Ekedalsskolan. Jag slutade skolan 1944. Då fanns det bara 7-årig folkskola. I sista klassen var vi bara 7 elever för överläraren Wilhelm Gezelius.

Harry Svahn född 1930

Min farfar Fredrik Svahn och farmor Alma kom flyttandes från Enköpingstrakten 1909. Bostaden dom fick var en Tallåskåk, husen var reserverade för familjer med många barn. Familjen bestod av sex flickor och en pojke och det var min pappa Arthur. Han blev ganska bortskämd hemma under sin uppväxttid för han behövde inte hjälpa till med något hemma.

Farfar jobbade många år vid brännugnarna på fabriken. Han jobbade i skift. Senare när de flesta barnen var utflugna flyttade farfar och farmor till Västra Portstugan bredvid stallet i Farsta. Kåken finns fortfarande kvar och står inom fabriksområdet. Senare flyttade dom i slutet av 30-talet till Villagatan 6. Min morfar Verner Andersson och mormor Hilda flyttade in i det nybyggda huset Villagatan 14 1908. Samma år som min mamma Vera föddes. Hon hade då en ett år äldre bror som hette Hans som tyvärr dog vid 24 års ålder i det som då kallades äggvita.

Min morfar var den första i Gustavsberg som hade motorbåt. Den köpte han 1908. Båten hade en fotogendriven motor som man fick värma upp innan man

kunde starta. Även jag fick köra den vid 7 års ålder till Kalkarsveden på Ingarö där morfar hade sommarställe med sjötomt och två hus. Morfar dog våren 1939 vid 57 års ålder. Som så många andra gustavsbergare hade han silikos. Han hade inte arbetat de senaste 8 åren. Efter hans död flyttade min mormor till Södra Kullen och vi övertog hennes lägenhet på Villagatan.

Min pappa Artur började arbeta på fabriken som 13-åring. Han hade en del olika jobb, jag minns att han formade "hattar", dvs. isolatorer till tele- och elledning. Han arbetade också hos Göransson och hos Thorsten Box i värme-centralen. De sista åren arbetade han i packboden. Fritiden gick åt till trädgård-sarbete med ett stort potatisland som skulle sättas på våren. Jag fick agera som häst och dra den tunga åderstocken så att man var svimfärdig. Han hade också mycket blommor att sköta. Vedboden skulle fyllas på med en ny ved. Det var en prestige bland gubbarna nere i gatan att ha stora vedtravar.

Mamma Vera började också i fabriken efter skolan som springflicka. Därefter hänklade hon koppar mm. Hon slutade strax efter min födelse och blev hem-mafrau. Jag växte upp i området Kullen där vi bodde i nr 6. Området omfattade 8 st stora stenhus där största lägenheten bestod av 1 rum och kök, resten enrummare. Ett av husen, det enda som finns kvar i dag härbärgerade en Konsumbutik som täckte de södra delarna av Gustavsbergs behov. Den försvann i och med att den nya affären i Villagatan kom till i början av

1940-talet. Även den är ju borta i dagens läge. Det fanns mycket barn i områ-det och vi hade mycket fina lekplatser i backarna runt om. Lekplatserna för-svann när Badkarsfabriken kom till. Vi flyttade Luciadagen 1939 till Villagatan 14 som då hette Ingarö tvärgata. Gatan gick mellan Villagatan och Ingarövägen och försvann när Vattenverket byggdes ut. Bredvid reningsverket låg också tvättstugan som södra delarna av samhället utnyttjade. Den var uppdelad i två avdelningar. På nedre planet fanns tvättstuga där det eldades i en panna för varmvatten och där fanns en stor skölbassäng som man på sena sommarkvällar kunde utnyttja för att bada och löga sig. En trappa upp på övre planet fanns ett stort mangelrum med två stora stenmanglar. När tvättstugan försvann flyt-tade Norling in och hade cykelverkstad där i åtskilliga år. Nu finns sotarna där och området är inhägnat.

Det var 4 familjer som bodde i huset. Under oss bodde Gunnar Forsberg som jobbade i slamhuset och hans fru Ester som hade fått barnförlamning i unga år och gick mycket illa. Väg i vägg på övre plan bodde Signe Malm som var änka med barnen Sonja, Birgit, Märta, Bertil och Ragnhild. Under dom bodde Evers Fredblad med fru Ingeborg och sönerna Per och Hans. Evers var ju farbror till bandyspelaren Leif Fredblad. Nämnas bör också att jag har en syster, Inger som föddes 10 år efter mig en regnig dag i augusti på Dalarö under kriget. Hon hade en kompis med samma namn fast med Lund i efternamn. Inger bodde litet längre ner på gatan men var ofta en kär gäst hemma hos oss. Bland episo-der jag minns är när Kvarnsjön svämmade över och hela området blev över-svämmat. Ved flöt runt i trädgårdarna och Plåt-Ville dök ner i källaren och råd-dade sin sprit.

Conny Rolf född 1935

Jag är född i Franska byggena söndagen den 3 mars 1935. Jag är född i salen kl 18.00. Det här med att vara född hemma är jag idag stolt över. Pappa var tallriksformare i 50 år ! Mamma var handikappad, reumatiker, jag minns inte att jag någonsin varit ute och gått med henne.

Jag hade vid den tiden tre syskon, Torsten, Daisy och Sören. Huset vi bodde i var från 1873 och byggt efter ritningar från Frankrike. Jag tror det var så att från början bodde skickliga yrkesarbetare där. Det sägs också att huset kallades Fridhem och att Baptisterna hade lokal i huset. I huset bodde också familjen Box, Bengt, Mimmi och barnen Harry, Tord och Mary. På övervåningen gumman Hellqvist (Mimmi Box mamma), Valborg Johansson(Lill Eriks mamma), Hulda och Sara Carlsson (två systrar).

I nästa hus, på samma gård, idag daghemmet Blomkulan, bodde Henrik Bengtsson, hans hustru Annie som hade vad vi då sade "mathak", dvs ungkarlar fick mot betalning komma och äta sitt huvudmål där. När dagiset öppnade (1942) blev Annie kokerska där. De hade barnen Lars-Erik "Lasse" och Alice som också hette Ida Marianne. I huset fanns också familjen Olsson, Bror, Elsa och barnen Siv och Sune. Där var även rum för ogifta flickor och senare också pojkar, ungar.

I nästa hus, femman, bodde gravören Carl Pettersson, hans hustru Sigrid och barnen Irma, Britta, Bengt och Kajsa. Vad jag minns var det också ett s k "mathak" på nedre botten. På övervåningen bodde John Karlsson och någon ytterligare som jag inte kommer ihåg. "Mathaket" sköttes av två tjejer, den ena gifte sig med "Nockis" (son till Hartvig Johansson) och blev sedan busskonduktör. I sjuan, som inte är ett franskt bygge, bodde gravör Nilsson och familjen Sundberg med dottern Maj. På övervåningen sadelmakare Anders Bonnevier med hustrun Elin. Porslinsmålarskan Georgina Olsson samt en liten gumma som hette Albina Poignant.

Nästa hus, Strandvik, som då var en mäss och bostäder för ogifta manliga tjänstemän. Föreståndare där var fröken Maniette. Gårdskarlen var den legendariske Kalle Severin, trumslagare i skyttemusikkåren.

Eftersom min mamma inte kunde passa mig blev jag sommartid bunden i ett snöre i kastanjen på gården. Jag hade en svångrem runt midjan med spännet bak. Ibland fick jag upp spännet och rymde. Alltid ner till sjön! Där hade jag bryggorna att var på. Min brorsa hade ett slags metrev, bestående av sytråd och en böjd knappnål till krok som jag lånade..

Sen hade jag på något sätt fixat en bulle som dög till agn. Ja, ja, mamma saknade mig och knackade i väggen till Mimmi Box som kom och hämtade upp mig. I övrigt minns jag en stor och jobbig trädgård med mest potatisland och bärbuskar, hallonland och mängder av äppelträd.

Lasse Bengtsson f ödd 1929

Grindstugatan med sina trädgårdar utgör en typisk bruksmiljö med hyreslägenheter som var upplåtna åt anställda i AB Gustavsberg. Huvudparten av husen har idag samma karaktär och uppfördes åren 1871–1875. Betydligt senare har 1 hus "klämts i" och ersatt den fastighet – f.ö nedbrunnen, som av någon anledning i sin arkitektur helt avvek i storlek och färg (gul). Hit flyttade mina föräldrar först till en av de äldre bostäderna och senare erbjöds fader Henrik en tredjedel av villan som uppfördes efter branden. Två tredjedelar beboddes av inköpschef Bodelsson. Min far var "bara" förman dock kyrkvärd under 22 år. Åren på Grindstugatan utgör en lycklig tid för min familj, inkluderande min mor Annie och syster Alice. Min son Anders, tredje generationen, bor idag i samma lägenhet.

Grindstugatan 1 raserades helt, numera ödetomt i samband med breddning av vägen framför kyrkan. Här bodde familjen Fredblad. Sture var ansvarig för försäljning av konstgods. Gift. Dotter Lena. Sture hade tre religiösa systrar med inriktning baptist och statskyrka. Karin var min söndagsskollärlarinna.

Fler människor är:

"Kalle Severin, en filur som spelade dragspel och snatterpinnar. Inget energiknippe, tog gärna en "tår" till hustru Teklas förtret. En hedersman- tyvärr gravt harmynt.

Gustav Gehlin, planeringschef på bruket, f.d. född i bostaden. Hustru Anna-bejublad och respekterad kiosktant vid stranden nedanför värdshuset. Dotter Ann-Margret.

Ohlson, "Olle i bon", jovialisk föreståndare i närbelägen konsumbutik (konsummettan)

Neuman, framgångsrik försäljare av hushållsposlin med halva Sverige som distrikt. Förklarligt nog såg man honom sällan, däremot hustrun glatt leende. *Kassör Karlsson*, ganska tystlåten - till skillnad från hustru Gerda som med gäll röst konverserade ung som gammal.

Familjen Johansson, med sonen Sture som var starkast av alla i plugget. Något som jag själv med medioker armstyrka fick erfa.

Apoteket. Åter en byggnad med avvikande arkitektur. En värld för sig, med växlande farmaceuter. Min gamle skolkamrat Lennart Pettersson, numer avliden, var en trotjänare som arbetade där på senare tid.

Som bekant följdes kriget 39–45 av en flyktingvåg från de baltiska staterna. Till Gustavsberg kom ett antal familjer, somliga ansåg Sverige alltför osäkert med sin närhet till Sovjet och drog vidare (Kanada, Australien...) Andra stannade. Till Grindstugatan kom familjen Käck. De var lågmälda, ej enbart pga språksvårigheter. Fadern hälsade hövligt på alla men deltog ej i gatans umgänge. Jobbade i fabriken. Modern sydde de mest underbara kreationer till de söta döttrarna. Uppmärksamheten blev stor i den övrigt lugna gatan.

Britt Pettersson född 1934, Birgit Karlsson född 1936 (födda Kropp)

Vår fars familj kom från Adelsö till Boda Kolvik på Värmdö. Dom flyttade sedan till Tallåsen då pappa, farfar och våra fastrar började arbeta på fabriken. För att gå ännu längre bak i tiden så arbetade både vår mormor Anna Svensson, farfar Gottfrid Kropp samt flera av våra fastrar och farbröder i fabriken. Vår mamma var född i Farsta men eftersom vår morfar fick ledgångsreumatism och inte kunde arbeta fick dom flytta till Kullen 8 och mormor fick börja arbeta på fabriken.

Vi är uppväxta i Kullen. Pappa var murare i fabriken, murade ugnar m.m tillsammans med bl.a Frans Karlsson "Mossaugust" August Eriksson och Otto Fritsch. Mamma arbetade i porslinsfabriken 1913–1931 då dom som var gifta fick stanna hemma på grund av arbetsbrist, efter det var hon hemmafru. I samma hus i Kullen bodde farbröderna Knut Hellström och Sigfrid Andersson med familjer, dom arbetade i sågen och snickarverkstaden.

Vi bodde nära Lappmarken som då var en stor skog numera är den liten på grund av vägar m.m Vi hade fina backar att åka skidor plocka bär och svamp i. Under krigstiden fick vi också tilldelade vedskiften i Lappmarken där vi fick ta reda på grenar och nerfallna bangar på ett litet område. Närmast husen fanns jordkällare höns hus och burar med kaniner, små land och bärbuskar. Vi lekte med Sonja Mattsman från Västra portstugan, Inger Johansson (Rulle) och Birgitta Bergqvist från Kullen 7, Ann-Margret Gehlin från Grindstugatan, Marianne Olsson från Värmdögatan, Vivianne Hellberg från Stenkullen .

Birgit berättar; Jag började arbeta 1951 i juni när skolan slutade. Vi var den första klassen som gick åtta år i skolan. Mitt första arbetsplats var i Grindstugärde konsum där jag fick väga upp mjöl, socker och potatis i 9 1-2 kg påsar från stora säckar. Fick även flytta fotogen i dukar. Jag började sedan i januari 1952 på Intressekontoret hos Sune Nilsson på fabriken. Vi skötte avdrag såsom skatt, fackförening, sjukkassa, hyra, kylskåp, korkmatta, el, förskott mm. Vi bokförde alla löner och avdrag och lade pengar i lönekuverten. Intressekontoret gick sedan ihop med lönekontoret där jag var kvar tills jag fick pension.

Britt berättar; Jag började arbeta januari 1962 på Intressekontoret. Då hade jag tidigare arbetat 8 år i Stockholm och varit hemmafru i sex år och skött vår dotter. Även jag var kvar på lönekontoret tills min avtalspensionering. (vår far Assar arbetade 51 år på fabriken , Birgit 42 år, Britt 31 år, samt Britts make Sune 44 år)

Göran Lundgren född 1936

Höjdhagen på 40- och 50-talet

Jag föddes 1936 i Grisslinge, dit min pappa och mamma flyttade från Kullen 1935. 1939 flyttade vi in i Höjdhagsvägen 13, som då var nybyggt. Höjdhagen kallades i folkmun för EPA-dalen på grund av de små "kaninburarna" om knappt 60 kvadratmeter. Där bodde jag sedan tillsammans med min bror och mina föräldrar tills jag gifte mig 1962 och flyttade till Ekedalsskolan. Eftersom området var nybyggt fanns det många lekkamrater där. I samma ålder som jag var bl.a. Arne Åkerström och Berndt Edling. Hasse Nordgren och Jan-Olof Gezelius var ett år äldre. Ännu äldre var Olle Blomquist, Rune Kock och Arne Lindberg. Det myllrade av småungar.

En lukt från barndomen var koksroken som ibland låg tät i området. Alla hade egen vedpanna, som ofta eldades med koks, som såldes av John Svensson. Han hade ett vedupplag vid "kragslipen" nedanför nuvarande terrasshusen norr om Farstaviken. Kvällstid och helger fylldes luften av det skärande oljudet från den vedkap som inköpts gemensamt i området. Under kriget fanns på var och varannan tomt i området en kaninbur. Avsikten med kaninaveln var att få ett köttillskott under ransoneringstiden. Det var dock väldigt få barn som tog del av den maten. På åkern utmed Höjdhagsvägen fick de boende under kriget odla potatis. Man blev tilldelad ett par fåror som en häst från Farsta plöjde upp. Senare såddes vete på samma åker som nu till stor del är fotbollsplan och p-platser. Nedanför Höjdhagsvägen 13 fanns en liten lekplats. Bakom den spelade vi fotboll när åkern inte uppodlades längre. Detta ledde till ständiga konflikter mellan oss och småungarnas morsor, som var rädda att barnen skulle träffas av bollen.

Det fanns en hel del intressanta sysselsättningar som vi ägnade oss åt utan hjälp av fritidsnämnd eller annan inspirerande instans. Otaliga fotbollsmatcher spelades på den nämnda gräsplanen. Det gick inte att lägga hörnsparkar. Därför gällde: Fem hörnor ger en straff. En numera utdöd lek var "sparka burken" som utövades på berget bakom Bruna Skolan. Hartsfiol var alltid mycket givande, utom när vi gjorde misstaget att dra hartsfiol för en gammal sprinter, som hann upp oss och skvallrade för mamma.

På 40-talet började äppelträn och plommonträn att ge rikligt med frukt. Vi tog dock bara av det stora överflödet. Till badet vid Skräddarviken kunde man gå. Där tillbringade vi hela dagar ibland. Efter fotbollsmatcher "näckade" vi ofta vid Käringknuten. På Strandvik fanns en gammal tennisplan av betong. Den var nedlagd och gjorde det möjligt för oss att spela tennis. Sulan på mina blåa gymnastiskor försvann snabbt och ersattes av sulor urklippta ur gamla skokartonger. Byggmästare Göranssons arbetslag byggde sedan en tennisbana i Höjdhagen och en tennisklubb bildades. Där tillbringade jag mycket tid. Lyckan var att få förtroendet att vara domare vid klubbmatcher. Vintertid var det skid-

och skridskoåkning som gällde. 40-talets vintrar var magnifika. Röda Spåret började vid torpet Lugnet och ledde till choklad med vispgrädde på Skeviks fri-luftsgård. Himlabacken bakom Gula Skolan var skräckinjagande och har många brutna skidor på sitt samvete. Skridskor åkte vi först på Skånbergs träsk. Där lade sig isen först. Möjligheten att spela bandy förstördes av ett antal alar som växte mitt i träsket. Farligast var att åka skridskor på Stens träsk. Ibland gick någon ner sig, men blev hjälpt upp. Isdubbar förekom inte. Min uppväxttid i Höjdhagen är fylld av ljusa minnen trots krig och ransoneringar.

Karl Erik Blomberg född 1930

Min pappa Gustav Blomberg föddes 1893 i Statarbyggningen. Där står nu kyrkan. Mamma föddes 1893 i Österhaninge. Hon flyttade hit 1896. Morfar blev anställd som nattvakt av Odelberg. Själv är jag född 1930. Uppväxt första åtta åren i Södra porten (Portstugan), som år 1938 revs för att ge plats åt sanitetsfabriken. Vi fick flytta till Stenkullen 2.

I Portstugan bodde förutom vår familj, Gerda och Albert Wadström, Greta och Ester Wadström samt sjökapten Larsson, som förde befäl på ångfartyget Gustavsberg 4. Gerda Wadström var portvakt, Någon gång fick jag hjälpa till att öppna och stänga gång - grinden. Pappa var porslinsformare. Mamma hemmafru. ibland gick pappa till fabriken på söndagar för att plocka av tallrikar från gipsformar, som stod på tork. De fick inte torka för länge, då fick jag följa med och titta på. På sommaren var vi ofta ute på sjön. Pappa hade motorbåt. Lekte med bl.a Harry Swahn och Lennart Nordström, som bodde i Kullen. På ett berg där badkarsfabriken står nu, lekte vi ofta. År 1938 flyttade vi till Stenkullen 2, där bodde farbror Nilsson och Jonsson på nedre botten. På övervåningen bodde Bovin och Hellberg.

Fick nya lekkamrater som Olle Bergkvist, Per - Olof och Rolf Fransson m.fl. Kvarnberget var en av lekplatserna. Där byggde försvaret under andra världskriget två luftvärnstorn med uppgift att skydda fabriken mot luftangrepp. Det var förbjudet område. Vi pojkar tyckte att detta var spännande, kröp under taggtråden klättrade upp i tornet för att titta på luftvärnsskulpturna. De var ej uppmonterade. För att dryga ut köttransonen under kriget, skaffade alla som kunde kaniner. Då blev man tvungen att repa gräs. Till slut fanns inte ett grässtrå kvar i

Gustavsberg. Allt var bortplockat. Året var 1943 Sommaren 1944 fick Hans Steen och jag sommarjobb i fabriken. Porslinet som sändes i väg med båt till Stockholm, packades i trälådor med träull. Emballaget sändes tillbaka för att återanvändas. Vi fick dra ut spik ur brädorna som rätades ut för att användas på nytt. I december svämmar kvarnsjön över. Dränker Villagatans vedbodar och husens källare.

Lennart Andersson född 1936

Jag är uppväxt i Skeviksgatan 5, där jag bodde tillsammans med mina föräldrar Bertil och Kerstin från 1936 till 1946. Pappa jobbade i rågodslagret och mamma i porslinssorteringen i fabriken.

I Skeviksgatan bodde många barn, mina närmaste kamrater var Sigvard Löfdahl och Leif Fredblad, övriga pojkar och flickor som jag lekte med var Kjell Jonsson, Bertil Fall, Ingvar Pettersson, Bo Fredblad, Bo Pettersson, Tord Flodmark, Marianne Matsman, Marianne Löfdahl och Berit Lithander. Vi pojkar spelade fotboll på Grindstuplan en liten fotbollsplan bakom Grindstuberget och hade springtävlingar runt vedbodarna. Jag minns även att jag i fyraårsåldern var med om att valla kor på åkern där radhusen på Grindstugärde byggdes.

På sommaren 1940 brann Skeviksgatan 8 ner till grunden och en stor katastrof hindrades, då eldslågorna slickade även de närliggande husen. Tord Flodmark och hans familj som bodde i huset fick en lägenhet i Höjdgatan.

Våra närmaste grannar i 5:an var fru Holm med sina döttrar Signe och Iris samt familjen Löfdahl som bodde under oss. Systrarna Holm som var baptister och mycket vänliga såg till att jag blev en trogen söndagsskoleelev i flera år. Hos Löfdahls med farbror Emil, tant Magda, Sigvard och Marianne, minns jag julgransplundringarna allra bäst. Farbror Emil som var en glad och snäll person spelade fiol och ledde lekarna.

Det fanns många stora fina trädgårdar i Skeviksgatan, vi fick äpplen och päron av de snälla grannarna, men vi pallade även lite äpplen på höstkvällarna. 1946 flyttade vår familj till det nybyggda Mariaplan och jag skildes från de flesta av mina kamrater i Skeviksgatan, men Leif Fredblad och Sigvard Löfdahl gick i samma klass i skolan så den kontakten fortsatte. I Mariaplan blev mina nya

kamrater Bernt Andersson, Rolf Hoffman, Roland Axelsson och Hans-Åke Nilsson samt Roland Biberg och Kenny Olsson som bodde i Mariagatan. Under de första åren i Mariaplan var jag mest tillsammans med Roland Biberg. Vi tillbringade många eftermiddagar och lovdagar i skogarna runt Ösby träsk, där vi lekte Robin Hood och prins Valiant med egna tillverkade pilbågar och träsvärd. Hösten 1950 tillhörde jag dem som fick börja i den nybyggda Kvarnbergsskolan. Tidigare år hade jag tillbringat mina somrar hos min mormor och morfar i Dalarna, men i och med att jag blev lite äldre kunde man få enklare sommarjobb.

Somrarna 1949 och 1950 fick jag jobb hos lantbruket i rovlandet och tillsammans med andra kamrater rensade vi rovor under några sommarveckor. Somrarna 1951 och 1952 fick jag jobb på kontoret i Gustavsberg. Första sommaren var jag springpojke och fick gå runt med post på kontoret och i fabriken. Andra sommaren fick jag syssla med enklare kontorsjobb som t.ex. sortera papper och sätta in i pärmar samt hjälpa till att göra i ordning kuvert med matpengar som delades ut varje vecka på onsdagarna.

I slutet av 1940-talet blev Ekvallen färdig i och med det så ökade de idrottsliga aktiviteterna i samhället framför allt fotboll och bandy. Jag var mycket idrottsintresserad och deltog entusiastiskt i pojkfotbollen och bandyn. Idrottsintresset har hållit i sig och i dag är jag engagerad i Gustavsbergs IF:s bandyverksamhet.

Gösta Ekroth född 1934

Jag är född i Mariagatan 4. Vi det vill säga mamma Greta min storebror Gunnar och pappa Gustav. Pappa var på sjön, kolångaren Gustavsberg fram till 1937. Han började som snickare hos byggmästare Skoglund vi hade då flyttat till Mariagatan 5. Våra grannar var Oskar Jonsson, Jonta kallad, Kalle Hedberg också snickare. Han bodde med sina mamma som jag kallade för låtsasmormor. Jag hade en låtsasmormor till Det var tant Emelie Jonsson änka efter smeden Jonsson från Ösby torp. Granne var också Anna Karlsson, svägerska till August Eriksson Moss-August kallad. Gunnar Johansson "Nubben" hette en annan granne. Mågen "Lappen" körde traktor på fabriken och var också våra grannar. Mina lekkamrater var Wallius, Roland Biberg (Bibbe), Kenny Olsson, son till Lerolle. Hasse Eriksson som sedermera skulle bli min svåger. Blinka Nittons söner Uno och Bertil Johansson. Ingemar Eriksson (Moss-August) Lennart och Bertil Fingal. Ingemar Gustavsson (Pepparn) Lasse "Bucke" Jansson. Våra lekplatser var Kapellslätten (Ekvallen) Kvarnberget där det fanns en gräsplätt som var vår idrottsplats.

Vid Ösby Träsk lekte vi indianer och vita. Vi krigade mot Norr, (Skeviksgatan, Höjdhagen och däromkring). Vi gjorde flottor av telefonstolpar. Televerket

hade upplag där nuvarande Robin Hood är. Efter skolan började jag på fabriken, jag fick köra en liten lastbil som bara gick inom området och ev. i samhället. Acke Eriksson (Hasses pappa var min bas). När jag hade tagit körkort och efter lumpen körde jag lastbilarna till stan. Mina arbetskamrater var då John Dahlqvist och även Nisse Johansson. 1957 värvade Brand Johan mig till deltidsbrandman. 1974 slutade jag och blev brandman på heltid.

Gunnar Norberg född 1931

I likhet med alla andra gustavsbergare föddes jag på Allmänna BB. Jag hade en tvillingbror som dog vid 2 års ålder. Han fick en böld som sprack och doktorn hade inte tid att ta emot honom. Han var upptagen av gäster. Även min mamma dog bara någon vecka efter min tvillingbror.

Jag växte upp i Tallåsen och hade 5 syskon. Eftersom jag är sladdbarn var de flesta av syskonen redan utflyttade så familjen bestod av pappa och mig. Pappa var sjukpensionerad på grund av silikos och en av mina utflyttade systrar reste varje lördag från stan för att sköta om hushållet. Bl.a. minns jag hur vattnet hämtades från brunnen högst upp på Tallåsen för det hatade lördagsbadet. Så här i efterhand kan jag tänka att badet säkert var nödvändigt. Bakom de avflagnade tapeterna kryllade det nämligen av vägglöss.

Vi hade det ganska dåligt ställt. Som sjukpensionär fick pappa 48 kronor i månaden i pension. På detta och mina 5 kronor i barnbidrag skulle vi leva. Fest blev det när jag hos lekkamraterna Lasse och "Lempa" Lennart Pettersson fick smaka kakor och kaksmulor. Deras mamma Alice jobbade i "Mjölcaffärn" och hade alltid något gott att bjuda på. Jag minns också hur jag åkte kälke med lekkamraten Ingrid Andersson (nu Öberg). Minst en gång varje år var det också fest, antingen kräftskiva eller sillsexa på rallarplan (vid nuvarande bostadsrättsföreningen Berget). Då körde gubbarna upp skottkärror med bord, dukar, porslin, grammofon mm. och sedan blev det dans.

I husen runt omkring vårt bodde Hasse och Sven "Lemmos" Andersson och deras syster Margit, Saltarö-Kalle med familj, Lindströms med dottern Ingrid och Samuel Svensson med familj. Jag minns också Rissners. Han var föreståndare i Konsum i Kullen. En granne i Baracken kallades för gubben Ask. Han hade jobbat på kolbåten och där varit med om en olyckshändelse som kostade

honom ena ögat. Han gick alltid med handen för det saknade ögat. Han var argsint och tyckte inte om barn. Honom hjälpte jag med att hämta mjölk mm som Lindskog per häst levererade till muren runt gamla kyrkogården. Där hämtade jag den och fick som tack en sockerbit .

Under skoltiden lekte jag oftast med farstagrabbar. Det var mycket ungar där. Stor omsättning på statarna. Hade man tur fick man rida farstahästarna i vall på lördagseftermiddagen efter veckans arbete. Jag minns också en gång vid jul-tid när gumman Odelberg delade ur karamellpåsar till farstaungarna. Dom stod där med mössan i hand, jag bredvid, och att hon då frågade om också jag var lantbruksbarn . Det var nämligen bara sådana som fick påsar. En av mina kamrater svarade i mitt ställe och sa att jag var nyinflyttad. Så även jag fick min påse. Ett annat Farstaminne är när jag och Lasse och Lempa metade på slotts-bryggan. Slottet var då sommarbostad och fru Odelberg ropade från det öppna fönstret och frågade om vi var lantbruksbarn. Det var bara sådana som fick meta från bryggan, inga "fabriksungar". Vi svarade i alla fall näbbigt och fick då se dom svart/vita köksorna komma ut för att jaga undan oss. Vi sprang förstås vi var ju rädda för Odelbergarna. Fru Odelberg intresserade sig för lantbru- ket. Brukspatron mest för fabriken.

Jag fick sitta kvar första året i skolan. Kunde inte sitta still. Idag skulle man säkert säga att jag inte var skolmogen. Detta innebar att jag fick gå två år i den sk fortsättningsskolan som ägde rum under sommarmånaderna. Sedan började jag jobba på mekaniska hos den snälle "skånska Nisse" och Oskar Bergkvist. Sedan kom jag till Matris. När min bror Erik gifte sig bodde han och Rut uppe på vinden i vårt hus. Dom fick sedan en lägenhet i Baracken. Efter några år flyttade pappa och jag till deras lägenhet i Baracken och dom övertog Tallåshuset.

**Brita Eriksson född 1931 och Margareta Ekroth född 1935,
systrar, födda Jönsson**

Systrarna Jönsson kommer till Gustavsberg. Brita berättar:

I Ljusdal under 30-talet var det mycket ont om arbete. Vår pappa Helmer fick prova på många olika jobb för att försörja familjen. Vi bodde 5 personer i ett rum och kök utan vatten och med utedass och vedspis.

1945 fick pappa chansen att få arbete och bostad av Gustavsbergs Fabriker. Han åkte ner juli och fick arbete direkt som utarbetare hos byggmästare Göransson. Mamma och Margareta åkte ner 2 veckor senare. Mamma fick också arbete på fabriken. Margareta började i 4:e klass i Ekedalsskolan. Jag fick stanna i Ljusdal och gick under sommaren i fortsättningsskolan där och bodde hos mormor. Skolan tog slut men det var svårt att lämna kamraterna så jag drog ut lite på avresan. Det var nu höst och utöver min väska hade jag en stor papplåda med lingom med mig på tåget till Stockholm. När jag kom fram var ingen på plats och mötte trots att mamma Ingeborg hade lovat. Jag tog min väska och lingonlåda och satte mig på en bänk i vänthallen. För första gången i mitt liv ser jag då en färgad man som satt på samma bänk. Efter en lång stund kommer mamma och Margareta, dom hade gått till fel del av tåget. Det var ont om pengar så vi fick gå från centralen till bussarna på Borgmästargatan. När vi kom till Gustavsberg var det mycket mörkt. Det var ganska lerigt utanför husen vid Grindstugärde. När vi kom in blev det ganska omtumlande för mig när jag fick se alla moderniteter. Kök med diskbänk, vatten, elspis, kylskåp. Badrum med badkar, bidé och separat toalett. Allt var så ljust och vackert. Precis som på filmer jag sett. Hela familjen tyckte att vi bodde lika fint som kungen.

Jag skulle börja arbeta nu när skolan var slut. Jag hade själv tänkt mig börja inom sjukvården. Men pappa Helmer sa att man från företaget hade krav på att alla i familjen som bodde i företagets lägenheter också skulle arbeta där. Jag började alltså på målarsalen. Det var inget vidare. Jag stannade ett halvår och fick sedan jobb i en skoaffär på Götgatan.

Vi bodde i Grindstugärde A4. I 6:an bodde familjen Palmér som hade många barn. Siv som var lika gammal som mig och arbetade i samma skoaffär och blev min kompis. I nummer 5 bodde familjen Andersson som kom från Holänna inte långt från Ljusdal. I 3:an bodde en snickare som hette Eriksson. Dom hade 2 mindre döttrar. Konsum hyrde nummer 1 och där bodde några som jobbade på Konsum. Jag blev snart kompis med Siv Palmer, Sonja Wiberg och en del andra. Margaretas första kamrater i skolan var Vivianne Pettersson, dotter till Sven-Pelle och Elsa som var syfröken och Karin Persson som kallades Gröt-Kajsa, Kerstin Sandström vars pappa var konstnär. Britt-Marie Möller lekte hon också med. Jag hade långa arbetsdagar och kom ofta hem först vid 19.30-tiden. Under sommaren hände det ändå ganska ofta att jag klev av bussen vid Västra Ekedal för att bada vid Skräddarviken. Bada var något jag tyckte mycket om.

Nöjeslivet i Gustavsberg var inte särskilt stort. På sommaren fanns ju Folkparken och där var mycket roligt. Men vintertid var det ganska dystert. Idrottsföreningen ordnade dans någon gång på Vårdshuset och kommunistiska ungdomsklubben ordnade dans på Grindstugatan bredvid gamla apoteket. I Grindstugärde eldade man med ved i värmepannan. Det gick åt mycket ved för Jönssons med sina två flickor som badade ofta och gjorde av med varmvatten. Fabriken erbjöd sina anställda att städa upp i skogen efter avverkning och ta reda på de grenar och kvistar som lämnats kvar. Då samlades hela familjer som på cykel tog sig till sina tilldelade skiften. Man sågade och högg och packade i säckar som sedan lastades på vingliga cyklar för hemtransport. Barn och ungdomar tyckte det var en rolig utflykt med kaffe och smörgåsar. Flytten till Gustavsberg blev för systrarna Jönsson mycket lyckad. Vi har gift oss med var sin "ur-gustavsbergare" Hasse och Gösta och har inte minsta tanke att flytta från Gustavsberg.

Ingvar Pettersson född 1935

Minnen från min barndom i Lugnet och Skeviksgatan åren 1935–1951
Jag såg dagens ljus den 25 mars 1935 på Allmänna BB i Stockholm efter en hal-
kig och säkert också nervös bilfärd. Min mor Signe Margareta Nordström och
min far Karl Birger Pettersson var båda anställda vid fabriken, mamma på tryck-
eriet och pappa på gipsgjuteriet. Då mina föräldrar inte hade någon gemensam
bostad fick mamma och jag vara hos morfar och mormor i Lugnet fram till
november 1935 när pappa och mamma gifte sig och fick en lägenhet i
Skeviksgatan 4.

1936 började pappa sälja korv för att bättra på ekonomin. Han fick hjälp av
Lorang i Bleket med att bygga korvvagnen som hade ett tak av vit segelduk
som spändes upp över en träkonstruktion. Vagnen som var brun hade fyra
ganska höga hjul och hade två skilda avdelningar med dörrar. I den ena delen
stod spritköket som värmde korvarna och i den andra delen fanns det plats för
bröd och den kalla korven. Han beställde korven från Nestor Karlssons korv-
fabrik i Solna och brödet från Bageriet. Varje onsdag fick oftast jag cykla ner
till busshållplatsen vid kyrkan och hämta korvpaketet som kom med bussen.
Pappa stod många år vid kiosken som då fanns vid kyrkan och när kiosken
senare flyttade ner till platsen vid det lilla berget framför kyrkstallet stod han
många år där. Han kallades allmänt för Korv-Bie, ett namn som också jag fick
bära i många år. Han sålde korv i fyrtio år fram till 1976.

Lugnet med mormor och morfar

Min morfar skogsarbetaren Johan Walfrid Nordström, mormor Julia Augusta och min mamma född på Tynningö 1909, flyttade 1910 först till Skevik och 1911 till Skogsbo där de flesta av Farstas skogs- och lantarbetare på den tiden hade sina lägenheter. När så torpet Lugnet blev ledigt, efter familjen Kock, flyttade morfar och mormor med den då 6-åriga Signe 1915 till Lugnet.

Morfar dog 1941 efter att ha cyklat ikull på väg till arbetet. Det hände nedanför kyrkan och han fick då en svår hjärnblödning vid fallet mot vägbanan. Doktor Berntsson och syster Rut gjorde flera hembesök men någon slags komplikation inträffade och han fick en mycket hög feber och jag minns mycket väl när vi satt vid hans dödsbädd och baddade hans läppar med sockervatten för att lindra hans plågor. Hans död satte mycket djupa spår i mig. Mormor bodde ensam kvar i Lugnet till 1946 då hon flyttade till Mariagatan 3.

När jag var barn fanns det bara tre hus i området det var Lugnet med mamma, morfar och mormor. Skogshem, som nu är riven, med familjen Karlsson och barnen Bertrand och Karin som båda var några år äldre än jag. Familjefadern var också skogsarbetare och mest känd som "Pip-Kalle". Sedan fanns också Nyhem som fortfarande finns kvar. Där bodde också en skogsarbetarefamilj men jag minns inte några namn. Lugnet bestod av ett rum och kök och en brant trappa upp till vinden med utrymme för kläder och en hel del spännande saker. Jag har fortfarande minnesbilder hur det såg ut där inne i Lugnet och jag minns särskilt spiskåpan med stängen över vedspisen där mormor ibland torkade hållakor som hon bakade men som oftast användes till att torka morfars blöta arbetskläder på. Jag kan ännu känna doften av kåda och blöta arbetskläder. Till vänster i köket stod de båda vattenhinkarna och vedlåren. Vattnet fick bäras från Mörkdalskällan vid den stora tallen som än står kvar fast den nu börjar torka i toppen. Mormor bar vattenhinkarna med ett ok och jag kände mig väldigt duktig när jag blev så stor att jag kunde hjälpa mormor att bära hem vatten.

Morfar odlade potatis och lite grönsaker som han sålde till familjerna i Skeviksgatan. Jag minns hur tanter och farbröder ibland kom och handlade. Morfar byggde den jordkällare som ännu finns kvar med överbyggnad och en liten dörr med plats för alla grejor som behövdes i trädgården. Det var spännande att öppna den lilla dörren och krypa in så långt det gick och jag minns än dofterna av alla potatissäckarna som blev så starka när solen gassade på taket. Morfar grävde också en stor grop i åkerkanten bakom nuvarande kiosken där mormor kunde tvätta mattor. Ibland fick jag följa med till Bölemosse där det fanns kor och vi handlade ibland råmjölk som mormor och mamma gjorde kalvdans av. När morfar skulle sätta potatis lånade han alltid häst från Farsta. När jag blev lite äldre och bodde i Skeviksgatan minns jag att jag ibland fick sitta bak på hans cykel och åka med till stallet för att hämta hästen och sedan sitta med morfar på kuskbocken och åka genom Skeviksgatan. Det var roligt både för mig och lekkamraterna när alla som ville fick åka med på flaket. Ett stycke bakom vedboden fanns utedasset och det var inte så enkelt för någon att ta sig dit i nattens mörker så oftast var det pottan som gällde.

Vid sidan av Lugnet där den nu nedlagda konsumaffären låg fanns det en stor grind. Där gick den tidigare gamla stigen till Långsunda och för oss även till Skevik. Eftersom åkrarna ofta användes som bete för korna fanns det efter åkerkanten kring Lugnet ett taggtrådstängsel som jag ofta fastnade i. Lugnetskogen var mörk och stor och var känd för att det fanns mycket älg där. Morfar berättade att han och andra lantarbetare vid Farsta fick gå som drevkarlar vid älgjakterna där även kung Gustav V kunde deltaga.

Farmor

Min farmor Hulda Wilhelmina Pettersson bodde i Södra Kullen högst upp i en liten lägenhet med utsikten mot fabriken. Hon var änka efter Gottfrid Pettersson som var parianmakare och gjorde kristusfigurerna fram till 1920 när han liksom många andra unga män i fabriken fick en altför tidig död i silikosen. Han blev 38 år. Farfar signerade figurerna med P en bokstav som efter hans död övertogs av Gerhard Persson.

På ängen mot Farsta fanns skjutbanan där man på söndagarna hade skarpskjutning och ett stycke därifrån och närmare Ingarögatan också paviljongen där blåsorkestern övade. Skjutbanan flyttades senare till en mer avskild plats på ängen vid nuvarande Ösbygrind. Där byggdes också en ny skyttepaviljong. Eftersom farmor bodde på söder blev det mest mormor, som ju bodde närmast, som fick ta hand om mig när det behövdes. Jag minns att Axel Wennberg i Kolbacken på Ingarö ibland hälsade på när han med häst och vagn hämtade matrester från Vårdshuset till sina grisar.

Mörkdalen

Alla åkrar och ängar som Farsta hade runt Gustavsberg hade olika namn och de två långa och smala åkrarna från Lugnetbacken och längs med Lagnövägen fram till den gamla vägen mellan Östra Ekedal och Lagnövägen kallades Mörkdalen. Åkrarna delas av ett skogsparti som heter Zigenarskogen. När jag var några år gammal minns jag att jag var med och tittade på zigenarna som där hade satt upp sina tält och vagnar. När jag blev äldre fick jag veta att det var den plats som landsfiskalen tillät vandrarfolket att ha sitt läger på. På den första åkern finns en liten holme där jag minns det fanns rester av en lada. Åkern användes flera år till rovland och jag minns hur Barkarby som var rättare på Farsta fördelade såradena för gallring. Det mesta arbetet utfördes av lantarbetare från Farsta men också av "Rovlandstjejerna" som var unga flickor från olika platser i Sverige som kommit hit för att tjäna några hundralappar. Flickorna hade gemensam förläggning i Rättarvillan i Farsta. Rensa rovor var ett sätt också för oss barn att tjäna ihop några kronor, om jag minns rätt fick vi fick 30 öre per 100 m.

På slutningen mot Lagnövägen finns ännu Mörkdalskällan kvar vid den stora tallen och tidigare också resterna av Pjäsens torp. Jag hörde berättas om Pjäsen och hans gumma Johanna och minns ännu en ramsa:

Ett två tre Pjäsen sågar ved.

Fyra fem sex Pjäsen äter kex.

Sju åtta nio Pjäsen slipar lie.

Tio elva tolv Pjäsen slår Johanna i golv

Katthavet

I skogen bakom Lugnet, där Munkmoraskolan nu ligger, fanns ett stort vattenfyllt kärr som kallades Katthavet. Därifrån rann vattnet i ett stort och brett grävt dike förbi det lilla berget vid vedboden genom ett täckdike i åkern som då fanns och vidare ner till Skogshem och nedför Pjäsafallet där vi smågrabbar ibland byggde vattenhjul.

Där Robin Hoods parkeringsplats nu ligger fanns tidigare den lilla sjön Rudmarn som under många år alltmer fylldes igen med rester från fabriken men även med sopor från samhället. På den torrlagda delen hade televerket sina skjul av perforerad plåt och upplag för telefonstolpar. I början på 1940-talet började man, kanske på grund av stanken och råttorna, istället tömma hushållsavfallet i Katthavet som till slut blev helt igenfyllt. Jag minns att vi ofta samlades där för att leta grejor och för att skjuta med slangbella på alla råttor som fanns bland soporna. Varje dag kom Nelsson som vi kallade soggubben med häst och vagn för att tömma soporna från norra delen av samhället. Han var en mycket omtyckt farbror och skämtade och skojade ofta med alla barn.

Kovallarna

Farsta hade en stor besättning av kor som på våarna vallades genom samhället till olika ängar runt Gustavsberg. Ängarna hade taggtrådstängsel så korna fick stanna en tid på varje äng och beta färdigt innan de vallades över till nästa åker. För att kunna mjölka korna på plats utan att behöva valla dem till ladugården i Farsta varje kväll byggdes två mjölkstall i norra delen av samhället. Ett nedanför doktors och ett vid Ösbyskomakaren. De som skötte korna var Kjellberg och Ekström och det var ett stort nöje för oss barn att nästan varje dag under sommaren vara med om att valla in korna för mjölkning. Mjölksmaskinerna drevs av dieslmotorer som hördes på långt håll. Ett stycke ifrån kofållan nedanför doktor Berntsson gick vägen till Aspvik och där växte Karl XII:s eken. Det påstods att kungen hade skjutit sin första björn där men som äldre fick vi ju veta att det finns många "Karl XII:s ekar". I backen mot vattentornet fanns den nu nerbrunna Rutens lada där man förvarade hö och på övre planet också torkade grenar av sälg till fåren. Fåren vallades av en fåraherde som hade en skada i ena foten och som de vuxna kallade för klumpfot. Han var en vresig farbror som inte tyckte om oss barn när vi ville titta på fåren. I backen fanns då också kvar de sista resterna av Båtsmanstorpet. Ovanför backen finns fortfarande kvar den lilla ängen och skogen där farstahästarna släpptes på bete på lördagseftermiddagarna och där vi ibland kunde rida barbacka. Jag minns att jag som mycket liten satt i barnsadeln fram på ramen till pappas cykel och åkte med till Betsede och fick titta på två oxar som då fanns i det lilla huset på berget.

Skeviksgatan

Hela barndomen var fylld av lekar i skogarna runt omkring där vi byggde kojor och i Grindstuberget där det finns en så fin hylla att samlas på. Ungdomarna satt ofta där och pratade och tittade ut över samhället och de som var yngre fick också vara med ibland och lyssna. Det var aldrig brist på lekkamrater för

det var många barn som växte upp och vi var ett sammansvetsat gäng. Bakom berget hade vi också vår fotbollsplan som vi kallade Grindstuplan och där i en stor tall hade någon hängt upp två ankartrossar där vi "gungade lina".

Skeviksgatan hade tio likadana hus med tre lägenheter om vardera ett rum och kök på övervåningen och en lägenhet med två rum och kök med trädgård på vardera gaveln. Gatan hade grusbeläggning och det fanns två gatlyktor som hängde över vägbanan i en stålwire. Där växer fortfarande stora popplar som på höstarna fyllde gatan med löv som vi var strängt förbjudna att leka i därför att man kunde få barnförklamation.

Vi bodde i Skeviksgatan 4 från 1935 till 1951 på övervåningen i lägenheten mot gatan. Jag började i skolan 1942 och fick i första klass fru Westerberg som lärarinna hon var enka efter kaptan Westerberg på en av Gustavsbergsbåtarna. Från 3:an hade jag kontor Borg och i 7:an och i fortsättningskolan överlärare Gezelius. Vi var den sista klassen i den 7-åriga folkskolan. När den 22 juni 1945 kom hem från sommarkolonin i Bommarsbo gård utanför Smedjebacken minns jag att mamma satt i kökssoffan, nyss hemkommen från BB, med min bror Hans. Det var en stor upplevelse att få en lillebror fast han kunde ju ha kommit några år tidigare. 1948 började mamma arbeta i skolans matbespisning och Hans fick plats i barnkrubban vid Blomkulan och jag minns att jag varje dag fick gå ner och hämta honom när skolan var slut. Föreståndarinna var då den omtyckta tant Elna.

Till varje lägenhet hörde en vedbod och nästan alla familjerna hade en jordkällare eller delade en med en granne. Jag är osäker om det fanns rinnande kallt vatten när vi flyttade in men jag minns att man ibland hämtade vatten från pumpen som fanns framför 1:an. På vintrarna var den inlindad med halm och tjärpapp med ståltråd för att inte frysa. Den enda toalett som fanns inomhus var pottan. I trädgården mellan 5:an och 7:an finns fortfarande kvar resterna av gatans andra brunn. På övervåningen bodde också Vera och Konrad Strömberg som inte hade några barn. Konrad var en sträng och krävande farbror som inte tyckte om när barnen lekte i trappan och förde oljud. På övervåningen bodde också Ester och Evert Andersson. Ester var mycket snäll mot oss barn och jag minns när hon gråtande kom in till oss och berättade att kriget hade brutit ut 1939.

På vänstra gavel i undervåningen bodde David och Sara Bäckström och hemmadöttrarna Signe och Anna och barnbarnen Börje och Sonja Viberg. Bäckström var nattvakt på Fabriken och var en skicklig och ofta anlita snickare som hade inrättat en snickarverkstad i sin vedbod och gjorde både möbler och korgar. Han gjorde också den eldrivna vedkapen som bokades av papporna och som flitigt och hörbart användes för vedkapning vid vedbodraden oftast på lördagseftermiddagarna. Till Bäckströms lägenhet flyttade 1947 Alvar och Maria Wallius med Linnéa.

På andra gaveln bodde Ljungqvist. Han var tidigare befallningsman på Farsta och var säkert då redan pensionär. Han var kanske den enda som ägde en bil i gatan och jag minns att pappa fick låna den ibland men jag tror att den mest stod i garaget vid Grindstugärde.

När Ljungqvist sedan dog flyttade Karin och Gunnar Dahlgren in med tvillingarna Britt och Inger. Grindstugärde var då en åker som på bortre sidan hade ett skogsparti där det fanns ett litet träsk där vi kunde jumpa på isen under fyrtio-talets stränga vintrar.

Skeviksgatan har fortfarande kvar de två längorna med alla vedbodarna 1:an, 2:an, 3:an, 4:an, 5:an och 6:an hade vedbodraden som ligger mot Grindstuberget och 7:an 8:an, 9:an och 10:an vedbolängan i slutet av gatan. Varje vedbodlänga hade på ena gaveln tre utedass för familjerna i 1:an, 3:an och 5:an och på andra sidan ytterligare tre för familjerna i 2:an, 4:an, och 6:an. Renhållningen och tömningen sköttes av en gammal farbror som hette Öhlander och som med skyffel lastade den hästdragna kärran för vidare transport till "Skitladan" som låg där Gustavsbergs glasmästeri nu ligger. På gaveln fanns också den gamla betonggjutna avbalkningen för tömning av slaskhinkar. Där stod senare också våra soptunnor som tömdes av Nelsson med sin häst och vagn. Under flera år körde Adolf Lindskog med häst och en flakvagn ut mjölk från Mejeriet på Kattholmen till många av familjerna i gatan. På grindstolparna som fanns framför varje hus fick vi på kvällarna ställa ner den tomma mjölkflaskan som på förmiddagen följande tag byttes ut med en fylld. Varje mjölkflaska hade på locket ett målat nummer, ett för varje familj. Avgiften för månadens förbrukning liksom hyran drogs sedan av på avlöningskontoret.

Vedbodarna och samlingsplatsen under gatlyktan framför 5:an blev vår gemensamma samlingspunkt och jag minns när vi skrek "Sist till vedbon 20" och alla ungarna rusade iväg för att inte komma sist. Vi i Skeviksgatan lekte ofta på berget vid backen till Höjdgatan. På vintrarna var Höjdgatsbacken en bra skidbacke och vi åkte då också "arselkana" som vi vanvördigt kallade det. I Höjdgatan 11 på gaveln nedre botten mot Skeviksgatan bodde familjen Stålbrant med Sigge, Vidde och Järring. Lägenheten blev ledig 1942 och då flyttade Sture och Karin Johansson dit med Sören och Siv. De kom från Kullen men hade en kort tid bott i Skeviksgatan 3. En sak som vi alla minns är signalen från fabriks sirenen. När det "bläste i fabriken" kl 12 var det dags att springa hem för då var det middag och papporna kom i en lång rad genom gatan för att sedan vara tillbaka i fabriken när middagsrasten var slut kl 1 och det blåste för andra gången.

På somrarna hände det ibland att pingstförsamlingen hade sina utemöten i Höjdgatsbacken och det var ofta mycket folk som lyssnade på de medryckande predikningarna. Fram till 1938 fanns fortfarande den privata affären vid Ebbalund kvar, många säger fortfarande Hultmans efter ägaren, och jag minns att Hultman var mycket gammal och att det var en farbror och en tant som jobbade där. Jag minns när jag en gång fick följa med mamma och handla och att jag då fick hönsringar som kunde dras ut som ett dragspel och hade olika fär-

ger. Bakom Hultmans fanns en isstack som på vintrarna fylldes på med is som sedan täcktes med sågspån. I Hultmans vedbod hade pappa en plats för sin korvvagn.

Skeviksgatans familjer och mina lekkamrater

I 1:an bodde ungtkarlen Edvin (Peti) Pettersson med sina gamla föräldrar. Familjen Lindroth med Inga som tålmodigt körde omkring mig i barnvagnen och som senare blev min egen tant Inga. Familjen Jonsson med barnbarnet och min lekkamrat Kjell. Kjelles morfar var en skämtsam farbror som kallades Tuppägget. Som ung hade han arbetat som expedit i Bolagsboden och där roat de yngre damerna som skulle handla ägg med att ibland fråga om det skulle vara tuppägg. Här bodde också Ebba Karlsson.

I 2:an på ena gaveln bodde familjen Oskar Fall med vuxna söner och döttrar och barnbarnet och lekkamraten Berra. På andra gaveln bodde Acke och Lalla Undén och i lägenheten över Sigrid Gellin.

I 3:an bodde Johan Hellqvist på ena gaveln och familjen Harald och Ellen Persvret (Harald Per) på den andra. Hellqvist skötte begravningskassan och jag minns att jag ibland fick gå dit och betala månadsavgiften. På övre planet bodde Edvin (Putte) Nilsson med fru och också Evald Steen med fru.

I 5:an bodde på ena gaveln Emil och Magda Löfdahl med Marianne och Sigvard. På den andra Bergvall som vi barn tyckte var en sträng farbror. I en av lägenheterna på övervåningen bodde tant Holm med hemmadöttrarna Signe och Iris som var lärarinna i söndagskolan i Baptistkapellet. Varje söndag tågade hon med ett sort följe barn till Kapellet och mammorna var säkert glada att få lite frid i huset. Jag gick i söndagskolan i tio år och fick för prestationen en bibel. I söndagskolan gick de yngre barnen för tant Iris och de äldre för tant Karin Fredblad. Tant Karin delade ofta ut frimärken från Afrika som hon troligen fick med brev från missionärer.

I Kapellet spelade Einar Nyström på orgeln.

I 6:an bodde på ena gaveln Gösta och Greta Fredblad med barnen Leif, Bo och Ingrid. På andra gaveln familjen Pettersson med Bosse, Ingrid och Mary. På övervåningen bodde Valle och Astrid Mattsman med Marianne (Anne) och familjen Flodmark med Tord (Todde).

I 7:an minns jag inga lekkamrater men på ena gaveln bodde Gunnar Österberg och på andra sidan Karlsson som var nattvakt. På övervåningen bodde tant Bulla-Maja hon var sträng mot oss barn och kunde säga ifrån på skarpen om vi gjorde några bus.

8:an brann ner till grunden på 40-talet det var en stor händelse och en svår tid för alla familjer som fick sina ägodelar förstörda.

I 9:an på gavel minns jag Albin Åberg som hade några bikupor i trädgården och som sålde honung. Dit flyttade sedan Erik Johansson (Lill-Erik) med fru och barnen Lillemor, Ingrid och Arne.

I 10:an bodde på gavel familjen Lithander med Roland och Berit.

Vi var många barn som växte upp i Skeviksgatan under 30–40-talen och de flesta av oss har nog mest ljusa minnen av vår gemensamma barndom. Visst hade flera familjer det knapert men man hjälpte ofta varandra och ställde upp.

Matbespisningen i skolan

Jag tror det var 1944 som vi fick en matbespisning i vår folkskola. Där arbetade då under Ellen Persvrets ledning Mildred Johansson (Oskar Putts fru), Almida Pettersson (Jon-Pelles fru), Jenny Nyström och från 1948 även mamma. Matbespisningen var i Röda skolan där min magister från klass 3 Gösta Borg bodde med sin familj. På övervåningen bodde den gamla lärarinnan fru Lantz jag minns att jag och Conny Rolf ofta fick hugga ved åt henne.

Potatisland, täppa, bangskifte och kaninburar

Flera av familjerna på övervåningarna hade en egen liten täppa som röjts i backen mot Grindstuberget och ibland också ett eget potatisland. Annars var det vanligt att vi fick dela en åker för gemensamt potatisland och fick då sätta ett visst antal rader för varje hushåll.

Eftersom alla familjerna hade vedspis gick det åt en hel del ved. Vi tilldelades därför olika vedskiften där vi kunde plocka grenar och rester efter avverkningarna i skogarna. Jag minns hur skogvaktaren Manfred Lindstedt pekade ut gränserna för varje familj och sedan var det ett styvt jobb, även för de något äldre barnen att plocka ner den huggna veden i säckar för cykelfärden hem till vedboden.

Under kriget var det vanligt med kaniner för att dryga ut ransoneringskortens köttkuponger. Överallt fanns det kaninburar och det var ett hårt och tråkigt jobb för barnen att repa gräs och göra höhässjor för vintern. Jag minns att vi även tog hand om blodet och att vi torkade skinnen i vedboden för beredning.

Skyddsrummen

Under de första krigsåren började man bygga skyddsrum i anslutning till bostäderna i samhället. För oss i Skeviksgatan byggdes ett bakom Hultmans. Ett till vänster om stigen upp till Grindstuberget. Ett ovanför berget vid vedbodarna och ett vid berget bakom 10:an. Alla vuxna karlar skulle vara med och hjälpa till att kapa stockar och samla stenar och jord och vi smågrabbar fick också hjälpa till med det som vi kunde. De som ledde arbetet med skyddsrummen var Johan Hellqvist och Kalle Wiberg. Lyckligtvis behövde vi ju inte använda skyddsrummen för sitt verkliga ändamål utan det var vi barn som fick största glädjen av dem. Där samlades vi i skydd för de vuxnas blickar och kunde ostörda höra på när de äldre grabbarna berättade spökhistorier.

Våra krigiska lekar

Under krigsåren blev ju även vi påverkade av det som hände ute i den stora världen och vi lekte ibland krig. Det hände några gånger att vi hade krig mellan norr och söder eller mellan olika gator. Med påkar i händerna och under vrål och skrån drabbade vi samman och pucklade på varandra, det var ju naturligtvis på lek och några allvarliga skador blev det väl aldrig men visst hände det att vi fick några blesyrer.

Tanter och farbröder

När jag växte upp fanns det väldigt mycket tanter och farbröder. De flesta fick man inte säga du till och en del skulle man hälsa artigt på och ibland lyfte man också på kepsen eller tog av sig sin luva. De flesta mammorna var hemmafruar och innan Barnkrubban vid Blomkulan öppnades tog man ofta hand om varandras barn. Många av oss hade ju också en mormor eller farmor på nära håll som man lätt kunde titta in till och få ett glas saft och en bulle och det kunde ofta vara en hel hop barn som kom i släptåg.

Mammorna hade syjuntor hos varandra och när man var liten fick man ofta följa med till någon tant i syjuntan och hålla sig lugn. Men som regel fanns väl någon lekkamrat som man kunde leka med.

Slutord

Jag är övertygad om att alla vi som växte upp i ett bruksamhälle som Gustavsberg präglades till naturen, människorna och livsmönstret i mycket högre grad än vi nu som vuxna kanske förstår. Även om vi nu har blivit lite gråa kanske vi innerst inne ändå är samma flickor och pojkar som vi var en gång för länge sedan.